

Εύφορο έδαφος

Πώς οι κυβερνήσεις και οι δωρήτριες χώρες θα κατορθώσουν να μειώσουν την πείνα στο μισό υποστηρίζοντας τους μικροκαλλιεργητές

Περίληψη

Η ενδυνάμωση των ντόπιων αγροτών ώστε να παράγουν περισσότερα τρόφιμα για τις τοπικές αγορές αποτελεί το θεμέλιο λίθο της εξασφάλισης τροφής παγκοσμίως. Οι μικροκαλλιεργητές, η πλειοψηφία των οποίων αποτελείται από γυναίκες, ευθύνονται για το 90% της τροφής που παράγεται στην Αφρική και για περίπου το μισό της παγκόσμιας παραγωγής τροφίμων. Είναι αποφασιστικοί, επινοητικοί και δουλεύουν πάρα πολύ σκληρά. Αν τους δοθεί η ευκαιρία, θα καταφέρουν να ξεφύγουν μόνοι τους από τη φτώχεια και την πείνα.

Όμως, οι παράλογες αυτές πρακτικές σημαίνει ότι οι άνθρωποι αυτοί δεν χρησιμοποιούν παρά μόνο ένα ελάχιστο μέρος του δυναμικού τους. Περίπου τα τρία τέταρτα των ανθρώπων που πεινούν παγκοσμίως είναι μικροκαλλιεργητές και ακτήμονες αγρότες κι αυτό δείχνει σε πόσο άσχημη κατάσταση βρίσκεται η γεωργία. Οι διαρθρωτικές ρυθμιστικές μεταρρυθμίσεις της δεκαετίας του '90 μείωσαν ξαφνικά την πρόσβαση των φτωχών αγροτών στη γνώση, στις πιστώσεις και στα εφόδια παραγωγής, ενώ οι κλιματικές αλλαγές, η υποβάθμιση του εδάφους και η απώλεια της βιοποικιλότητας έχουν κάνει τη δουλειά τους δυσκολότερη από ποτέ. Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι η παραγωγικότητα των μικροκαλλιεργητών έχει αδρανήσει, ενώ αρκετές αναπτυσσόμενες χώρες εξαρτώνται από τις εισαγωγές τροφίμων.

Η επισιτιστική κρίση του 2008 έδειξε ξεκάθαρα πόσο ασταθείς και ακριβές είναι οι εισαγωγές, ενώ από τότε οι ειδικοί προειδοποιούν ότι οι ελλείψεις τροφίμων και η αστάθεια των τιμών θα χειροτερέψουν τα επόμενα χρόνια. Οι ηγέτες του κόσμου άρχισαν να καταλαβαίνουν αργοπορημένα ότι η απορρύθμιση της δημόσιας υποστήριξης της γεωργίας των αναπτυσσόμενων χωρών ήταν ένα λάθος. Μετά από επιδείνωση πολλών δεκαετιών, οι κυβερνήσεις αλλά και οι δωρητρίες χώρες αρχίζουν να επενδύουν ξανά στη γεωργία και ουσιαστικά, οι δαπάνες των αφρικανικών κρατών για τη γεωργία διπλασιάστηκαν μεταξύ του 2000 και του 2005.

Όμως, η παρούσα έκθεση δείχνει ότι οι πρόσφατες αυξήσεις των προϋπολογισμών είναι πολύ κατώτερες από εκείνες που απαιτούνται για να αντιστραφεί η αυξανόμενη κρίση φτώχειας, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος και η πείνα που πλήττει την ύπαιθρο. Πολύ λίγες κυβερνήσεις επιτυγχάνουν το στόχο της Αφρικανικής Ένωσης

για δέσμευση του 10% του προϋπολογισμού τους στη γεωργία και καμία από αυτές δεν δίνει προτεραιότητα στην υποστήριξη των αγροτισσών που διαδραματίζουν σημαντικότατο ρόλο στην εξασφάλιση της τροφής.

Η παρούσα έκθεση βασίζεται σε εκτεταμένες έρευνες και συνεντεύξεις γεωργών, η πλειοψηφία των οποίων ήταν γυναίκες, που πραγματοποιήθηκαν από προσωπικό της ActionAid και συμβούλους στην Ουγκάντα, στην Κένυα και στο Μαλάουι τους τέσσερις τελευταίους μήνες του 2009. Συμπληρώνεται από μια εκτεταμένη ανασκόπηση της παγκόσμιας βιβλιογραφίας, ενώ η μελέτη εμπλουτίστηκε με συνεντεύξεις στελεχών κυβερνήσεων, δωρητριών χωρών και ακαδημαϊκό και πολιτικό προσωπικό των τριών αυτών χωρών.

Στην έκθεση αναλύουμε το επίπεδο και την ποιότητα των σημερινών δαπανών των κρατών και των δωρητριών χωρών σε τομείς κρίσιμης σπουδαιότητας για γυναίκες και άνδρες μικροκαλλιεργητές.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η ActionAid χρησιμοποίησε συμβούλους και το προσωπικό της για εκτεταμένη μελέτη της βιβλιογραφίας που αφορά στις γεωργικές εργασίες, αλλά και για τη διεξαγωγή επιτόπιας έρευνας με εκατοντάδες γεωργούς, η πλειοψηφία των οποίων ήταν γυναίκες, στην Ουγκάντα, στην Κένυα και στο Μαλάουι. Η επιτόπια έρευνα πραγματοποιήθηκε από τον Αύγουστο ως το Νοέμβριο του 2009. Στην Ουγκάντα, οι συνεντεύξεις και οι συζητήσεις με τις ομάδες εργασίας έγιναν με γεωργούς και με ομάδες γεωργών σε χωριά της επαρχίας Pallisa, 100 χλμ. μακριά από την Καμπάλα. Στο Μαλάουι, η έρευνα έγινε στην επαρχία Salima στο κέντρο της χώρας και στη Machinga στο νότο. Στην Κένυα, η έρευνα περιέλαβε τρεις περιοχές της δυτικής Κένυας – την Trans-Nzoia, την West Pokot και την Kakamega. Η ανάλυση βασίστηκε επιπλέον σε συνεντεύξεις στελεχών κυβερνήσεων, δωρητριών χωρών και ακαδημαϊκό και πολιτικό προσωπικό των τριών χωρών.

«Μου φαίνεται ότι με κάθε εποχή που περνάει, η ζωή γίνεται όλο και πιο δύσκολη. Οι βροχές έχουν γίνει απρόβλεπτες. Την προηγούμενη σεζόν, η ξηρασία έπληξε τις καλλιέργειες μου και μόλις που κατάφερα να μαζέψω ενάμισι σακί κεκρί, μισό σακί σόγια και ενάμισι σακί σόργο, ενώ είχα φυτέψει πάνω από οκτώ στρέμματα. Δεν τολμώ να πουλήσω ούτε έναν κόκκο γιατί φοβάμαι ότι τα αποθέματα των τροφίμων μας δεν θα μας φτάσουν ως την επόμενη σοδειά».

Anamaria Nsomera, αγρότισσα στην Ουγκάντα

Η Anamaria Nsomera, 62 ετών, ζει στη επαρχία Pallisa της Ουγκάντα. Η Anamaria είναι αγρότισσα χήρα και φροντίζει έξι εγγόνια. Δεν θυμάται να έλαβε ποτέ κρατική υποστήριξη για τις καλλιέργειες της που της εξασφαλίζουν τα προς το ζην.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ:
VIBEKE QUADE/MS
ACTIONAID ΔΑΝΙΑΣ

Πρόσφατες έρευνες δείχνουν ότι η ανάπτυξη της γεωργίας μπορεί να έχει δυο φορές μεγαλύτερη επίδραση στη φτώχεια από ό,τι η ανάπτυξη άλλων τομέων, με την άμεση επίπτωση της στην αύξηση του εισοδήματος ενός μεγάλου αριθμού φτωχών ανθρώπων που ζουν σε αγροτικές περιοχές, αλλά και με την ισχυρή σχέση της γεωργίας με άλλους τομείς της οικονομίας. Για παράδειγμα, αν το Μαλάουι πετύχει το στόχο της Αφρικανικής Ένωσης για ετήσια ανάπτυξη της γεωργίας κατά 6%, δύο ακόμα εκατομμύρια κατοίκων του Μαλάουι θα ζουν πάνω από το όριο της φτώχειας το 2015.

Είναι ενθαρρυντικό το γεγονός ότι η έρευνά μας διαπίστωσε πως όπου τηρήθηκαν οι υποσχέσεις υποστήριξης των μικροκαλλιεργητών, τα αποτελέσματα είναι εξαιρετικά.

Για παράδειγμα, με ένα συνδυασμό καλά στοχευμένων επιδοτήσεων της παραγωγής, δημοσίων προμηθειών και

εκτεταμένης κοινωνικής προστασίας, το Μαλάουι έβαλε αποφασιστικά τέλος στις επαναλαμβανόμενες περιόδους λιμών και μείωσε τον αριθμό των ατόμων που χρειάζονται βοήθεια σε τρόφιμα από 4,5 εκατομμύρια το 2004 σε λιγότερο από 150.000 άτομα το 2009.

Στην Ουγκάντα, η τόνωση των συμβουλευτικών υπηρεσιών προς τους αγρότες, τους βοήθησε να προσθέσουν νέες καλλιέργειες στις σοδειές τους, ενώ οι οικογένειες που έλαβαν τέτοιες υπηρεσίες νιώθουν ασφαλείς πως δεν θα τους λείψει η τροφή και έχουν υψηλότερα εισοδήματα.

Η φοβερά υποβαθμισμένη γη της δυτικής Κένυας αποκαταστάθηκε με βιώσιμες καλλιέργειες και όχι μόνο διπλασιάστηκαν οι σοδειές του καλαμποκιού, αλλά και η διαφοροποίηση στην παραγωγή φρούτων αύξησε τα εισοδήματα (και την ανάγκη εργατικών χεριών), ενώ η καλλιέργεια λαχανικών βελτίωσε τη διατροφή των οικογενειών.

Όμως, όσο κι αν είναι πολλά υποσχόμενες αυτές οι επεμβάσεις, έχουν κλείσει μερικώς μόνο τα τεράστια χάσματα που άφησε πίσω της η χαοτική απόσυρση της κρατικής υποστήριξης προς τη γεωργία κατά τις δεκαετίες του '80 και του '90. Ιδιαίτερα οι αγρότισσες λαμβάνουν ένα πολύ μικρό κομμάτι της ενίσχυσης που χρειάζονται για να ευημερήσουν. Έχουν απελπιστικά μεγάλες ελλείψεις σε πιστώσεις, τεχνική βοήθεια, κατάλληλη έρευνα, υποδομές και τεχνολογία, καθώς και εξασφάλιση των τίτλων ιδιοκτησίας της γης τους και άλλων δημοσίων αγαθών.

Η έρευνα δείχνει ότι αν έχουν την ίδια πρόσβαση σε γη και σε εφόδια παραγωγής, οι γυναίκες της Αφρικής παράγουν 20% περισσότερο από τους άντρες. Όμως, οι γυναίκες αυτές κατέχουν μόνο το 1% της γης στην Αφρική και λαμβάνουν μόνο το 7% των συμβουλευτικών υπηρεσιών και το 1% όλων των γεωργικών πιστώσεων. Η εξάλειψη των διακρίσεων των φύλων είναι ένας από τους βασικούς τρόπους αύξησης της προσφοράς στα τρόφιμα, ειδικά στην Αφρική, αλλά η έρευνά μας δείχνει ότι οι αγρότισσες δεν υποστηρίζονται από κυβερνήσεις και δωρητριες χώρες.

Για παράδειγμα, στην Ουγκάντα οι γυναίκες λαμβάνουν μόνο το 9% των αγροτικών πιστώσεων, ενώ στο Μαλάουι, μόνο το 7% των οικογενειών που έχουν γυναίκες επικεφαλής λαμβάνουν συμβουλευτική υποστήριξη (σε σχέση με το 13% στις οικογένειες που έχουν άνδρες επικεφαλής). Στην Κένυα, οι συμβουλευτικές υπηρεσίες του ιδιωτικού τομέα απευθύνονται στους αγρότες που διαθέτουν γη καλύτερης ποιότητας και καλλιεργούν σοδειές ανώτερης αξίας, οι οποίοι συνήθως είναι άντρες.

Το να κερδίζει κάποιος τα προς το ζην από τη γη γίνεται συνεχώς δυσκολότερο εξαιτίας της αυξανόμενης ξηρασίας, της υποβάθμισης του εδάφους, των εντεινόμενων εμπορικών πιέσεων για γη και της ολοένα αυξανόμενης αστάθειας των τιμών στις απελευθερωμένες αγορές. Σήμερα, η παραγωγή τροφίμων στην Αφρική ανά άτομο είναι κατά 10% λιγότερη από εκείνη του 1960. Με τις κλιματικές αλλαγές να καταστρέφουν ακόμα περισσότερο τις σοδειές – την επόμενη δεκαετία προβλέπονται μειώσεις κατά 50% σε κάποιες αναπτυσσόμενες χώρες – η ανάγκη για μεγάλης κλίμακας επενδύσεις στη μικρής κλίμακας γεωργία ποτέ δεν ήταν περισσότερο επείγουσα.

Εντοπίσαμε πέντε μειονεκτήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν άμεσα:

- **Ούτε οι κυβερνήσεις ούτε οι δωρητριες χώρες ξοδεύουν αρκετά χρήματα για τη γεωργία.** Οι κυβερνήσεις της Αφρικής ξοδεύουν μόνο το περίπου το 6,6% των κρατικών προϋπολογισμών τους για τη γεωργία ή λίγο περισσότερο από 15 δολάρια το χρόνο για κάθε κάτοικο της υπαίθρου. Η υποστήριξη των δωρητριών χωρών για τη γεωργία στην Αφρική μειώθηκε από το 15% του συνολικού προϋπολογισμού της βοήθειας στη δεκαετία του '90 σε μόνο 4,2% το 2006. Αντίθετα, στη διάρκεια της περιόδου της Πράσινης Επανάστασης, οι ασιατικές κυβερνήσεις διέθεσαν μέχρι και το 15% των προϋπολογισμών τους για τη γεωργία. Με το 75% των φτωχών κατοίκων του κόσμου να ζει σε αγροτικές περιοχές και με τη γεωργία να αποτελεί το ένα τρίτο του εθνικού εισοδήματος των φτωχών χωρών, το τρέχον επίπεδο επενδύσεων είναι πάρα πολύ χαμηλό.
- **Οι προϋπολογισμοί για τη γεωργία δεν επικεντρώνονται στα άτομα που ευθύνονται για τις περισσότερες καλλιέργειες – τις γυναίκες μικροκαλλιεργητές.** Αν και οι γυναίκες αποτελούν την πλειονότητα των αγροτών στις περισσότερες χώρες και παράγουν τα περισσότερα τρόφιμα που καταναλώνουν οι κάτοικοι των αναπτυσσόμενων χωρών, σχεδόν όλες οι αγροτικές πολιτικές δεν λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες των γυναικών.
- **Οι παράγοντες που θα βοηθούσαν περισσότερο τους φτωχούς αγρότες και ειδικά τις γυναίκες – όπως οι αγροτικές πιστώσεις και η αγροτική έρευνα επικεντρωμένη στους μικροκαλλιεργητές– υποστηρίζονται με τους λιγότερους πόρους.** Χαμηλού κόστους, οικολογικά βιώσιμες και κλιματικά προσαρμοσμένες μέθοδοι για αύξηση της παραγωγικότητας αμελούνται για χάρη ακριβών μεθόδων με έντονη χρήση χημικών λιπασμάτων και φαρμάκων, οι οποίες συχνά ωφελούν περισσότερο τους πλούσιους γεωργούς, και βλάπτουν το περιβάλλον.
- **Οι δωρητριες χώρες δεν χρησιμοποιούν σωστά τους πόρους και δεν τηρούν τις δεσμεύσεις της Διακήρυξης του Παρισιού του 2005 για αποτελεσματική βοήθεια.** Η εμμονή των δωρητριών χωρών για πολλαπλά έργα ενισχύει και διαιωνίζει τις ελλείψεις των Υπουργείων Γεωργίας.
- **Τα Υπουργεία Γεωργίας δεν είναι καλά οργανωμένα ώστε να κατανέμουν αποτελεσματικά τους υπάρχοντες πόρους.** Λίγα υπουργεία είναι κατάλληλα επανδρωμένα μετά από τόσα χρόνια εγκατάλειψης και μειωμένης επάνδρωσης, ενώ πολλά από αυτά χρειάζονται επείγοντως αναμόρφωση.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η ActionAid πιστεύει ότι αυξάνοντας την υποστήριξη προς τους μικροκαλλιεργητές σε τουλάχιστον 40 δισ. δολάρια κάθε χρόνο παγκοσμίως, το 2015 οι ηγέτες του κόσμου θα μπορέσουν να μειώσουν κατά το ήμισυ την πείνα και τη φτώχεια, επιτυγχάνοντας το βασικότερο από τους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας (MDGs).

Η υποστήριξη των αγροτισσών πρέπει να αποτελέσει το επίκεντρο συγκεκριμένων, καλά κοστολογημένων εθνικών σχεδιασμών ώστε να επιτευχθεί σημαντική πρόοδος σε πέντε χρόνια στον αγώνα κατά της πείνας, υποστηριζόμενη από τη διάθεση τουλάχιστον του 10% των κρατικών προϋπολογισμών των αναπτυσσόμενων χωρών για τη γεωργία. Από την πλευρά τους, οι δωρήτριες χώρες πρέπει να δεσμευτούν ότι θα χρηματοδοτήσουν όλα τα αξιόπιστα κρατικά σχέδια για να μειωθεί κατά το ήμισυ η πείνα, καλύπτοντας οποιοδήποτε έλλειμμα υπερβεί τον προϋπολογισμό της κυβέρνησης της αναπτυσσόμενης χώρας.

Οι πιο σημαντικές προτεραιότητες:

1. Οι κυβερνήσεις πρέπει να αναπτύξουν ισχυρά, καλά κοστολογημένα εθνικά προγράμματα «σημαντικής προόδου» για να μειωθεί κατά το ήμισυ η πείνα το 2015, μέσα από τη μαζική παροχή δημοσίων αγαθών προς τις αγρότισσες και τους άλλους μικροκαλλιεργητές.
2. Οι κυβερνήσεις και οι δωρήτριες χώρες πρέπει να χρηματοδοτούν πλήρως αυτά τα προγράμματα αυξάνοντας τα κονδύλια του προϋπολογισμού τους και την αναπτυξιακή βοήθεια. Τα Ηνωμένα Έθνη εκτιμούν ότι τουλάχιστον 40 δισ. δολάρια χρειάζονται επιπλέον κάθε χρόνο παγκοσμίως, ενώ το Διεθνές Ερευνητικό Ινστιτούτο για την Πολιτική των Τροφίμων υπολογίζει ότι θα χρειαστούν πάνω από 20 δισ. δολάρια ετησίως για την επίτευξη του Στόχου 1 στην Υποσαχάρια Αφρική. Οι δωρήτριες χώρες πρέπει να αναγνωρίσουν ότι ακόμα και το 10% του προϋπολογισμού των αναπτυσσόμενων χωρών, θα

μπορούσε να καλύψει μόνο μέρος των απαιτούμενων επενδύσεων και να δεσμευτούν ότι θα προσφέρουν άμεσα τα ποσά που χρειάζονται για να καλυφθεί η διαφορά ώστε οι φιλόδοξες προσπάθειες για μείωση της φτώχειας στο μισό να γίνουν πρακτικά εφαρμόσιμες.

3. Οι δημόσιες επενδύσεις πρέπει να επικεντρωθούν σε βιώσιμες τεχνικές χαμηλού κόστους, στην έρευνα και στις υπηρεσίες που απαιτούνται για την υποστήριξή τους. Τέτοιες τεχνικές μειώνουν τους κλιματικούς κινδύνους και έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να ωφελήσουν τις αγρότισσες και τους φτωχούς γεωργούς.

Παρά τις περιστασιακές πλούσιες σοδειές, η κρίση των τιμών των τροφίμων που άρχισε το 2008, θα συνεχιστεί, επιδεινούμενη από τις τιμές του πετρελαίου, τις κλιματικές αλλαγές και την αυξανόμενη ζήτηση για εντατικές καλλιέργειες και καλλιέργειες βιοκαυσίμων στις πλουσιότερες χώρες. Αυτό μπορεί να αποδειχθεί καταστροφικό για τους μικροκαλλιεργητές των αναπτυσσόμενων χωρών που τώρα αγοράζουν περισσότερα τρόφιμα από όσα είναι ικανοί να παράγουν. Οι φτωχοί δεν πεινούν επειδή δεν υπάρχει αρκετή τροφή. Πεινούν επειδή δεν μπορούν να παράγουν αρκετά και δεν μπορούν να αγοράσουν τρόφιμα. Οι κυβερνήσεις των αναπτυσσόμενων χωρών και οι δωρήτριες χώρες πρέπει να δράσουν άμεσα ώστε να μειώσουν την αδυναμία των φτωχών αγροτών, αλλιώς υπάρχει κίνδυνος περαιτέρω αύξησης της πείνας.

«Το μεγαλύτερο πρόβλημά μου είναι το εξουθενωτικό πότισμα των λαχανικών με κουβάδες, κάθε πρωί και κάθε βράδυ. Αν μπορούσα να αποκτήσω μια αντλία νερού, σωλήνες, λάστιχα και άλλο εξοπλισμό άρδευσης, θα μπορούσα να παράγω περισσότερα λαχανικά για την οικογένειά μου και να πουλάω στα σχολεία».

Regina Jackson, αγρότισσα από το χωριό Simatwa, του West Pokot της Κένυας

Η ActionAid είναι μια διεθνής μη κυβερνητική αναπτυξιακή οργάνωση για την καταπολέμηση της απόλυτης φτώχειας και της ανισότητας.

Το όραμα μας:

Ένας κόσμος χωρίς φτώχεια και αδικία, μέσα στον οποίο κάθε άτομο απολαμβάνει το δικαίωμα να ζει με αξιοπρέπεια.

Η αποστολή μας:

Δουλεύουμε σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο μαζί με τους φτωχούς και περιθωριοποιημένους ανθρώπους, για να καταπολεμήσουμε τη φτώχεια και την αδικία.

ActionAid Ελλάς

Φαλήρου 52

117 41, Αθήνα

Τηλ: 210 9212321

Fax: 210 9212376

www.actionaid.gr

info.hellas@actionaid.org

Απρίλιος 2010

act!onaid